

LA CONSTRUCCIÓ IDENTITÀRIA VALENCIANA

JOSÉ CARLOS VILLENA SÁEZ

VALLADA, LA COSTERA

Resum: En el següent article intentarem abordar la construcció de la identitat valenciana en el període contemporani, centrant-se bàsicament en el segle XIX i relacionant-lo amb la construcció nacional espanyola, fent referència també als diferents projectes que aparegueren.

La socialització de la identitat valenciana i espanyola¹ contemporània sobre les classes populars, cal situar-la en la segona meitat del segle XIX, quan es produeix l'aparició de la societat de masses, degut a l'aparició de diferents àmbits de socialització política, on podríem dir que comença a generalitzar-se la construcció d'una comunitat política imaginada, inherentment limitada i sobirana.² No obstant això, aquest sentiment identitari que comença a socialitzar-se no entrarà en conflicte amb el nacionalisme espanyol, sinó que serà complementari. Aleshores es produirà allò que alguns historiadors anomenen com la "doble pàtria"³, on ja a principis de segle XIX una sèrie d'intel·lectuals liberals i romàntics valencians apel·laven als antics organismes forals del Regne de València, on revaloritzaren la cultura autòctona,

---

¹ Álvarez Junco manté que el nacionalisme espanyol comença a socialitzar-se amb la Guerra d'Àfrica que donaria lloc a la major retòrica patriòtica espanyola entre 1814 i 1898 ja que en aquest moment conflueixen el nacionalisme liberal i el catòlic. En CRUZ, R. i PÉREZ, M., *Cultura y movilización en la España Contemporánea*, Alianza, Madrid, 1997, p. 47.

² ANDERSON, B., *Comunidades imaginadas: Reflexiones sobre el origen y la difusión del nacionalismo*, Fondo de Cultura Económica, México, 1993, p. 23.

³ ARCHILÉS, F. i MARTÍ, M., "Un país tan extraño como cualquier otro: la construcción de la identidad nacional española contemporánea." *El siglo XX : historiografía e historia*, Universitat de València, València, 2002, p. 269.

harmonitzant-los amb el nacionalisme espanyol que comença a crear-se arran del liberalisme, però amb molts problemes de socialització per part de les classes populars, els liberals valencians veien els Furs i les diferents institucions de la Corona d'Aragó com fites seculars entre llibertat i despotisme.⁴ Alguns historiadors parlen de la dèbil nacionalització espanyola pel fracàs de les institucions de l'Estat en socialitzar-lo, com per exemple en la matèria educativa, però també pels desequilibris econòmics existents en els diferents territoris de l'Estat⁵, encara que hi ha d'altres que manifesten que el procés de socialització del nacionalisme espanyol no va fracassar per l'existència de mecanismes informals.⁶ Hem de tenir present que per a les elits valencianes " *la nueva idea de nación española suponía el reto de sumarse a la construcción de una cultura nacional moderna* ".⁷

La Renaixença valenciana es consolida juntament amb el liberalisme del segle XIX, en el que "el Guant" estarà estretament vinculat amb el romanticisme cultural i aleshores comença a "escriure's en la premsa liberal poemes cultes en valencià"⁸ produïts per la burgesia valenciana, però en el que la major producció serà en llengua castellana, perquè el nacionalisme espanyol es construeix sobre l'hegemonia d'aquesta sobre la resta. Per als ideòlegs del nacionalisme "la lengua era el alma de una nación y, como veremos, de modo creciente, el criterio crucial de nacionalidad"⁹ que es caracteritzaria per buidar de contingut les manifestacions culturals populars, va crear el mite d'una societat equilibrada i va enaltir allò valencià en aspectes populars i patriòtics

---

⁴ Aquestes varen ser construïdes per Josep Maria Bonilla i per Vicent Boix entre la primera i segona etapa del segle XIX. En *Ídem.*, "Renaixença i identitats nacionals al País Valencià". *Bernat i Baldoví i el seu temps*, Universitat Politècnica de València, València, 2002, pp. 56-58.

⁵ DE RIQUER, B., "Aproximación al nacionalismo español contemporáneo", *Studia Historica-Historia Contemporánea*, Universidad de Salamanca, Salamanca, Núm 12, 1994, p. 16.

⁶ Com van ser els casinos i les associacions de lectura, les biblioteques populars, la premsa espanyolista, la festa dels bous o la *zarzuela*. En ARCHILÉS, F. i MARTÍ, M., "Una nació fracassada? La construcció de la identitat nacional espanyola al llarg del segle XIX", *Associació Recerques Història, economia i cultura*, Universitat Pompeu Fabra, Barcelona, N° 51, 2005, pp. 153-155.

⁷ *Ídem.*, "Un país tan extraño como cualquier otro,..." ,op.cit., p. 267.

⁸ BELENGUER, E., *Historia del País Valencià*, Edicions 62, Barcelona, 2006, p. 196.

⁹ HOBBSAWM, E., *Naciones y nacionalismos desde 1780*, Crítica, Barcelona, 2012, p. 104.

però accepta els models culturals unitaristes i eclèctics. Però també apareixeran paral·lelament "L'espardenya" basada amb la premsa satírica i el sàinet valencià que configuren la Renaixença popular valenciana que primerament es mostrà radical-progressista i després majoritàriament republicana, amb alguns trets anticlericals, i amb la defensa de la descentralització política. Aquest moviment estaria construït per la xicoteta burgesia valenciana.¹⁰

Alguns historiadors defensen que la construcció de la identitat regional – com la valenciana- determinen els processos de construcció nacional – com l'espanyol- en el que caldria observar les identitats col·lectives en què unes es subordinen a altres però també poden complementar-se. Per tant, s'estableix que aquelles sensibilitats nacionalistes que tinguen accés a un marc politicojurídic determinat per l'Estat, haurien contribuït a refermar les identitats locals i regionals per assegurar-se el fort arrelament sobre la població.

Amb la Renaixença valenciana va començar a reconstruir-se la identitat pròpia valenciana mitjançant la invenció d'una tradició imaginada de la regió. De les diferents sensibilitats que formen part del moviment de la Renaixença valenciana – esmentats anteriorment- totes accepten el marc nacional espanyol, amb les seues diferències polítiques. Inclòs "des del punt de vista polític (...) res fa suposar que les idees polítiques de Llobart i del seu grup pogueren servir per a donar el pas des del federalisme a una articulació explícitament nacionalista."¹¹ Però, també és ressenyable destacar que durant el període de la Restauració, amb la ruptura que es produeix entre Cánovas i Silvela, Llorente – que serà dels poetes que formaran part del grup d' "El

¹⁰ BERENGUER, E., *Història del País...*, op. cit., pp. 196-200.

¹¹ ARCHILÉS, F. i MARTÍ, M., "Renaixença i identitats nacionals...", op.cit., p. 66.

Guant” va donar suport a aquest últim que era partidari d’un cert grau de descentralització política de l’Estat, ja que dins de l’imaginari simbòlic que construeix Llorente es destaca pel ruralisme de l’Horta, el conservadorisme, i l’articulació precària de la identitat valenciana.¹²

La pintura costumista i de gènere, el teatre popular, la creació de la Fira de Juliol del 1871 o les Falles tindran una forta penetració dins de la societat valenciana, és a dir, construccions identitàries purament valencianes, i durant la segona meitat del segle XIX es construeixen una sèrie de símbols – monumentals, efemèrides, pintura, literatura – que refermaran els valors identitàris valencians i espanyols sense que aquests entren en conflictes entre ells.¹³

Així el fracàs inicial del valencianisme polític ha de buscar-se en l’espai polític ja que “entre dos vigorosos corrents renovadors amb marcats components populistes, el valencianisme tenia escasses possibilitats de llançar un altre missatge de paregudes característiques”.¹⁴ Per eixe mateix motiu la primera agrupació valencianista aglutinada i creada al 1904 en València Nova va fracassar en un reduït espai de temps per rebre el suport de forces polítiques marginals, que “ se vincularon más o menos estrechamente a la evolución del

---

¹² *Ibidem*, p. 69.

¹³ *Ídem*, “Un país tan extraño como cualquier otro...”, op. cit., pp. 269-272.

¹⁴ BERENQUER, E., *Història del País...*, op. cit., p. 166.

catalanismo (...) y siguieron en buena medida los impulsos procedentes del Principado".¹⁵

Els anys següents es crearen diferents iniciatives polítiques que també fracassaren fins l'arribada a les Corts de Madrid al 1936 d'un partit valencianista que formava part de la candidatura del Front Popular baix el nom d'Esquerra Valenciana.

BIBLIOGRAFIA:

- ANDERSON, B., *Comunidades imaginadas : reflexiones sobre el origen y la difusión del nacionalismo*, Fondo de Cultura Económica, México, 1993.
- ARCHILES, F. i MARTÍ M., "Un país tan extraño como cualquier otro. La construcción de la identidad nacional española contemporánea", *El siglo XX : historiografía e historia*, Universitat de València, València, 2002.
- ARCHILÉS, F. i MARTÍ M., "Renaixença i identitats nacionals al País Valencià", *Bernat i Baldoví i el seu temps*, Universitat Politècnica de València, València, 2002.

---

¹⁵ NÚÑEZ SEIXAS, X. M., *Los nacionalismos en la España contemporánea (siglos XIX y XX)*, Hipòtesi, Barcelona, 1999, p. 80.

- ARCHILÉS, F. i MARTÍ M., "Una nació fracassada?. La construcció de la identitat nacional espanyola al llarg del segle XIX", *Història, economia i cultura*, Universitat Pompeu Fabra, Barcelona , N° 51, 2005.
- BELENGUER, E., *Historia del País Valencià*, Edicions 62, Barcelona, 2006.
- CRUZ, R. i PÉREZ, M., *Cultura y movilización en la España Contemporánea*, Alianza, Madrid, 1997.
- DE RIQUER, B., " Aproximación al nacionalismo español contemporáneo", *Studia Historica-Historia Contemporánea*, Universidad de Salamanca, Salamanca, Núm 12, 1994.
- HOBBSAWM, E., *Naciones y nacionalismos desde 1780*, Crítica, Barcelona, 2012.
- NÚÑEZ SEIXAS, X. M., *Los nacionalismos en la España contemporánea (siglos XIX y XX)*, Hipòtesi, Barcelona, 1999.

COM CITAR AQUEST ARTICLE:

Format Norma ISO 690-2

Villena Sáez, José Carlos "La construcció identitària valenciana" [en línia]. *Clapir, Joves Historiadors i Historiadors Valencians* [publicació seriada en línia]. Març 2014. <enllaç> ISSN 1989-5909 [Consulta: Dia Mes Any].

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquest article i la seua utilització ha de respectar els drets de la persona/persones autora/autores. Pot copiar, distribuir i comunicar públicament l'obra. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona/persones autora/autores i el títol de l'article. No s'autoritza la seua reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre. Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de l'article a com als seus resums i índexs.